

Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності:
матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю,
присвяченої Міжнародному дню інтелектуальної власності.
(м. Київ, 25 квітня 2025 р.): ел. збірник. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2025

УДК 330.341

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У БІЗНЕСІ: ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕВАГИ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ ЗАХИСТУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Н. Є. Скоробогатова

к.е.н., доцент, доцент кафедри міжнародної економіки КПІ ім. Ігоря

Сікорського (м. Київ)

ORCID- 0000-0002-2741-7629

ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN BUSINESS: ECONOMIC BENEFITS AND CHALLENGES FOR INTELLECTUAL PROPERTY PROTECTION

N. Ye. Skorobogatova

PhD in Economics, Associated Professor, Department of International Economics,
National Technical University of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”

(Kyiv)

ORCID- 0000-0002-2741-7629

***Анотація.** Стаття досліджує економічні переваги інтеграції штучного інтелекту у бізнес-процеси та пов'язані з цим виклики для захисту інтелектуальної власності. Автор аналізує потенціал використання штучного інтелекту для оптимізації бізнесу, виявляє основні загрози порушення прав інтелектуальної власності та пропонує заходи щодо їх нейтралізації з врахуванням інтересів всіх зацікавлених сторін.*

***Ключові слова:** штучний інтелект, інтелектуальна власність, бізнес, економічні переваги, ризики.*

***Abstract.** This article examines the economic benefits of integrating artificial intelligence into business processes and the associated challenges for intellectual*

property protection. The author analyses the potential of using artificial intelligence to optimise business, identifies the main threats of intellectual property rights infringement and proposes measures to neutralize them, taking into account the interests of all stakeholders.

Key words: artificial intelligence, intellectual property, business, economic benefits, risks.

На даний час штучний інтелект (ШІ) поряд з іншими цифровими технологіями стає ключовим чинником поширення інновацій в економічному середовищі. Технології машинного навчання, нейронні мережі, аналіз великих даних радикально змінюють бізнес-моделі, виробничі процеси та маркетингове середовище. Зокрема, за даними компанії PwC, до 2030 року внесок ШІ у світову економіку може сягнути 15,7 трлн дол. США [1]. Актуальність застосування штучного інтелекту в економічній сфері обумовлена необхідністю обробки постійно зростаючих обсягів даних, оптимізації бізнес-процесів, підвищення конкурентоспроможності підприємств та розвитку інноваційних продуктів та послуг. Відповідно до досліджень PwC, 45% загального економічного ефекту від впровадження ШІ буде отримано за рахунок підвищення продуктивності праці через автоматизацію бізнес-процесів, натомість 55% — завдяки впровадженню нових типів продуктів і послуг. Економічний потенціал від застосування ШІ проявляється у різних секторах економіки: у виробничому секторі інтелектуальні системи оптимізують процеси, скорочують обсяги відходів та підвищують ефективність виробництва; у фінансовій сфері алгоритми машинного навчання вдосконалюють систему ризик-менеджменту та дозволяють персоналізувати фінансові послуги; в охороні здоров'я ШІ допомагає у діагностиці захворювань та розробці нових лікарських засобів; у роздрібній торгівлі інтелектуальні системи прогнозують попит, оптимізують ланцюжки поставок, тощо. Згідно з

даними Gartner, до 2024 року понад 75% компаній зі списку Fortune 500 запровадили ті чи інші рішення на базі штучного інтелекту [2]. У світовому масштабі спостерігається стійка тенденція до збільшення інвестицій у ШІ-технології. Зокрема, за даними IDC [3], витрати на системи штучного інтелекту досягли 154 мільярда доларів у 2023 році з прогнозованим зростанням до 300 мільярдів доларів до 2026 року.

Незважаючи на значні переваги впровадження ШІ в економічні процеси, існує низка проблем та ризиків, які потребують ретельного аналізу та опрацювання, а саме [4; 5]:

- асиметрія технологічного розвитку, що викликана різними фінансовими можливостями інвестування у ШІ великими корпораціями та малим і середнім бізнесом;

- трансформації на ринку праці – за прогнозами Всесвітнього економічного форуму, до 2025 року автоматизація робочих місць може призвести до скорочення близько 85 мільйонів робочих місць у всьому світі, одночасно створюючи приблизно 97 мільйонів нових вакансій, які потребують принципово інших компетенцій;

- етичні та правові аспекти застосування ШІ, зокрема проблеми конфіденційності даних та відповідальності за прийняття рішень системами ШІ вимагають розробки нових регуляторних механізмів та етичних стандартів;

- кіберзагрози, пов'язані з використанням ШІ у фінансовому секторі та критично важливій інфраструктурі, створюють ризики для національної та економічної безпеки.

Таким чином, ключовою проблемою є пошук балансу між максимізацією економічних вигод від запровадження ШІ та мінімізацією супутніх ризиків. Необхідно розробити стратегії, що дозволяють ефективно інтегрувати ШІ в економічні процеси без шкоди для соціальної стабільності, конкуренції та сталого розвитку.

Водночас, у міру того, як ІІІ стає все більш інтегрованим в економічні процеси, набуває актуальності питання щодо інтелектуальної власності, а саме: хто має володіти правами на твори, створені ІІІ; як захистити алгоритми та дані, що використовуються для навчання. Дані питання стають критично важливими для економічного та інноваційного розвитку, забезпечення міжнародної конкурентоспроможності. Опрацювання результатів наукових досліджень та аналітичної інформації дозволило систематизувати основні проблемні питання, пов'язані із застосуванням ІІІ в бізнесі:

- визначення правовласника на контент, створений системами ІІІ, оскільки традиційне законодавство про авторське право виходить із презумпції людської творчості. Коли генеративні моделі ІІІ створюють тексти, зображення, постає питання: кому належать права – розробнику ІІІ, користувачеві, який надав запит, чи нікому? Законодавство України, як і в більшості інших країн світу, допускає припущення, що автором є розробник ІІІ [6]. Компанії, що використовують генеративний ІІІ у своїй діяльності, стикаються з невизначеністю щодо можливості захисту та комерціалізації створеного контенту;

- сучасні моделі ІІІ навчаються на великих масивах даних, які часто включають захищені авторським правом матеріали, що викликає питання законності використання даних для навчання. У Європейському Союзі Директива про авторське право на єдиному цифровому ринку (2019) запроваджує виняток для інтелектуального аналізу текстів та даних у дослідницьких цілях, але комерційне використання потребує ліцензування;

- при використанні ІІІ для створення нових технічних рішень виникають питання щодо патентоспроможності таких винаходів. Патентні системи більшості країн вимагають, щоб винахідник був людиною;

- для багатьох компаній алгоритми та навчені моделі ІІІ становлять значну комерційну цінність, проте традиційні методи захисту комерційної

таємниці не завжди ефективні для ІІІ через можливість зворотного інжинірингу або використання моделей через публічні API;

- компанії, які використовують ІІІ, стикаються з ризиком ненавмисного порушення прав інтелектуальної власності третіх осіб. Генеративні моделі можуть відтворювати елементи захищених творів із навчальних даних;

- глобальний характер бізнесу та відмінності у національних підходах до регулювання ІІІ та захисту інтелектуальної власності створюють додаткові складнощі та проблемні питання, оскільки компанії мають адаптувати свої стратегії до різних юрисдикцій.

З метою вирішення вищезазначених проблемних питань вважаємо за доцільне запровадження наступних заходів. По-перше, необхідним є адаптація законодавства про авторське право з врахуванням специфіки ІІІ. Також компанії можуть розробляти чіткі умови ліцензування та користувацькі угоди, що визначають права на контент, який створюється з використанням їх ІІІ-систем. Впровадження технологій для маркування контенту, створеного ІІІ, може допомогти у визначенні походження творів та встановленні прав. По-друге, створення прозорих ринків даних для навчання ІІІ, де правовласники можуть отримувати компенсацію за використання їх даних. Необхідним також є розробка спеціальних законодавчих норм використання захищених творів (даних) під час навчання ІІІ з урахуванням балансу інтересів всіх зацікавлених сторін. По-третє, потребує вирішення питання патентоспроможності ІІІ-розробок, зокрема шляхом модифікації критеріїв патентоспроможності для визнання винаходів, створених за участю ІІІ, зі збереженням ролі людини. По-четверте, вирішення проблеми захисту алгоритмів та комерційної таємниці через використання багатошарових підходів до захисту алгоритмів та моделей ІІІ, їх захист від несанкціонованого доступу. Безумовно, вкрай необхідною є розробка узгоджених міжнародних стандартів та рекомендацій щодо захисту

інтелектуальної власності у сфері ІІІ та розвиток співробітництва між країнами задля скорочення відмінностей у правовому регулюванні.

Таким чином, проблеми захисту інтелектуальної власності під час використання ІІІ у бізнесі потребують застосування комплексного підходу, що поєднує законодавчі ініціативи, технологічні рішення та галузеві стандарти. Компаніям необхідно розробляти багаторівневі стратегії захисту, які включають патенти, авторські права, комерційну таємницю та договірні механізми. Вважаємо, що найбільшого ефекту може бути досягнуто за умови співпраці всіх зацікавлених сторін: урядів, бізнесу, наукової спільноти та професійних організацій. Така співпраця дозволить створити правове середовище, яке забезпечить захист інтелектуальної власності та одночасно сприятиме розвитку та поширенню технологій штучного інтелекту.

Література:

1. Sizing the prize. What's the real value of AI for your business and how can you capitalise? PricewaterhouseCoopers. 2024. URL: <https://www.pwc.com/gx/en/issues/analytics/assets/pwc-ai-analysis-sizing-the-prize-report.pdf>
2. McCartney A. Gartner Top 10 Strategic Technology Trends for 2024. URL: <https://www.gartner.com/en/articles/gartner-top-10-strategic-technology-trends-for-2024>
3. Worldwide AI and Generative AI Spending Guide. IDC Corporate. URL: https://idc.com/getdoc.jsp?containerId=IDC_P33198
4. Yurchyshyn O. Ya., Stepanets O. V., Skorobogatova N. Ye. Analysis of digital technologies in Ukraine: problems and prospects. 3L-Person 2024: IX International Workshop on Professional Retraining and Life-Long Learning using ICT: Person-oriented Approach, co-located with the 19th International Conference on ICT in Education, Research, and Industrial Applications (ICTERI 2024) September 23, 2024, Lviv, Ukraine. URL: <https://ceur-ws.org/Vol-3781/paper15.pdf>

Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності:
матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю,
присвяченої Міжнародному дню інтелектуальної власності.
(м. Київ, 25 квітня 2025 р.): ел. збірник. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2025

5. The Future of Jobs Report 2025. World Economic Forum. 7 January 2025. URL:
<https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2025/>
6. Харебава Т. Авторські права на об'єкт, створений штучним інтелектом. 5 лютого 2024. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analytics/225383_avtorsk-prava-na-obkt-stvorenij-shtuchnim-ntelektom